

Anders Chydeniuksen taloudellinen ajattelu

Päivi Ripatti, Timo Pesonen ja Jukka Ruokosalo

TEHTÄVÄ

Kasvot tuhannen markan setelissä. Suomalaiset tuntevat Anders Chydeniuksen lähinnä kasvoina tuhannen markan setelistä. Artikkelin tarkoituksena on laajentaa kuvaa Anders Chydeniuksesta vaihdon välinettä syvemmälle. Tarkastelun kohteena on Anders Chydeniuksen taloudellinen ajattelu ja se viitekehys jolle hänen ajattelunsa rakentuu. Tarkoituksena ei ole tuoda esille kaiken kattavaa kuvausta hänen ajattelustaan, vaan pitäytyä Chydeniuksen taloudellisen ajattelun pääkohdissa.

TAUSTA

Anders Chydeniuksen elämä

Anders Chydenius syntyi 26.2.1729 suomalaisessa pappisperheessä. Hänen isänsä Jakob oli luterilaisen kirkon pappi karussa ja köyhässä Pohjois-Suomessa, jossa Anders oppi rahvaalta suomen kielen mehevässä, soljuvassa ja savo-voittoisessa muodossa. Jakobin toimiessa Kuusamon kirkkoherrana Chydeniuksen perheellä ei ollut muuta seuraa kuin talonpojat, joiden oloista he saivat havainnollisen ja realistisen käsityksen. (Uhr, 1965, 17 ja Virrankoski, 1986, 50.) Koulutiensä Anders Chydenius aloitti isänsä opetuksessa, joka ei pakottanut ulkooppimiseen, vaan opetti heitä ajattelemaan ja pyrki samalla siihen, että »järki lämmittäisi kynttilänä sydäntä hyveen ja jumalanpelkoon». Kymmenvuotiaana Anders lähetettiin Oulun triviaalikouluun, jonka hän joutui Hattujen sodan (1741–43) takia lopettamaan. Hattujen sodan aikana hänen opintonsa eivät keskeytyneet vaan opettajana toimi jälleen hänen isänsä. Kun sodan levottomuudet olivat ohi hän jatkoi Torniossa koulunkäyntiään, josta sitten siirtyi Turun akatemiaan vuonna 1745. (Virrankoski, 1986, 51–53.) Anders Chydenius opiskeli Turun akatemiassa ja Uppsalan yliopis-

tossa yhteensä yli kahdeksan vuotta opiskelujen venyessä malariaan sairastumisen takia. Hän opiskeli etupäässä luonnontieteitä, matematiikkaa, yleissivistäviä tieteitä ja filosofiaa. On huomattava, että vaikka Uppsalan yliopistossa oli mahdollisuus opiskella kansantalous- ja finanssietiedettä ei Anders Chydenius opiskellut tätä ainetta yliopistovuosiensa aikana, vaan perehtyi siihen vasta myöhemmin 1760-luvulla. (Uhr, 1965, 17–18 ja Virrankoski, 1986, 57–58.)

Maaliskuussa 1753 Anders Chydenius vihittiin Turussa papiksi ja filosofian maisteriksi hänet promotoitiin 25.7.1754 (Virrankoski, 1986, 57). Hän toimi jo vuodesta 1753 lähtien Alavetelin kappeliseurakunnan saarnaajana ja tuli seurakunnan kappalaiseksi vuonna 1760, missä virassa hän oli vuoteen 1770 asti. Alavetelin vuosinaan Chydenius toimi aktiivisesti erilaisissa käytännön hankkeissa, joissa hän pyrki viemään esimerkillään valistusta talonpoikien piiriin mm. lääketieteen ja maatalouden saralla. Samaan aikaan hän kiinnostui politiikasta ja kirjoitti mm. lääninkokoukseen purjehdusoikeuksia käsittelevän muistion, jonka vauhdittamana hänet valittiin valtiopäivämieheksi vuonna 1765. (Virrankoski, 1986, 57–70, 109 ja 126.) Chydenius osallistui vuosien 1765–66 valtiopäivien työhön erittäin aktiivisesti ja julkaisi useita kirjoituksia, jotka arvostelivat vallitsevaa merkantilistista sääntöihin, rajoituksiin ja monopoleihin perustuvaa talouspolitiikkaa. Hänen radikaali toimintansa johti lopulta valtiopäiviltä erottamiseen vuonna 1766, kun hän oli arvostellut kirjoituksellaan säätyjen päätöstä rahapolitiikasta. (Hyttinen, 1994, 30–38.) Vuonna 1770 Chydenius valittiin Kokkolan kirkkoherraksi, virkaan jota hänen isänsä oli hoitanut aikaisemmin. Hän toimi valtiopäivämiehenä vielä vuosina 1778–79 sekä 1792. Anders Chydenius kuoli 1.2.1803 ollessaan 74-vuotias. (Uhr, 1965, 17–18.) Koko elämänsä ajan hänelle oli ominaista halu kehittää vallitsevaa yhteiskuntaa kirjoituksin ja toimintansa kautta.

Ruotsi 1700-luvulla

Pohjan sodan (1700–1721) seurauksena Ruotsi menetti sen suurvalta-aseman, joka sillä oli 1600-luvulla ollut. Sodassa Ruotsi menetti lisäksi osan Suomea ja kuninkaansa Kaarle XII:n vuonna 1718. Kuninkaan kaaduttua ei ollut täysin laillista kruununperillistä, joten poliitikot pysyivät käymään kauppaa kruunusta. Ruotsissa nähtiin Kaarle XII:n itsevaltiuden olevan syynä Ruotsin kärsimien taloudellisiin ja inhimillisiin menetyksiin. Menetysten vauhdittamana valta siirrettiin neljän säädyn muodostamille valtiopäiville vuonna 1719, jolloin kuningas jäi käytännössä valtion keulakuvan asemaan. Uuden hallitusmuodon taustalla oli ajattelu, jonka mukaan kuningas ei saanut valtaansa Jumalalta vaan kansalta. »Vapauden ajan» poliittinen järjestelmä edusti aikakauden kehittyntä parlamentarismia, jolle vertauskohta löytyi ainoastaan Englannista. (Hytinen, 1994, 4, Virrankoski, 1986, 28.) Aikakaudelle oli harvinaista, että myös talonpojat saivat osallistua valtiopäiville. Poliittisten päätöksentekijöiden heterogeenisuus mahdollisti uusien ajattelutapojen esilletuomisen ja omaksumisen (ks. esim. Klinge 1995, 19–25).

Taloudelliselle ajattelulle oli ominaista 1700-luvun alkupuoliskolla merkantilismi. Merkantilismissä kansallisen edun katsottiin vaativan, että maahan virtaisi mahdollisimman suuri määrä rahana käytettyjä jaloja metalleja. Kun vienti olisi tuontia suurempi, maahan virtaavat tulot vilkastuttaisivat taloudellista toimeliaisuutta. Merkantilismin talouspoliittiset johtopäätökset olivat selviä. Vientiä tulisi edistää ja tuontia rajoittaa. (Pekkarinen yms., 1992, 182.) Merkantilismiin liittyy keskitetyn valtiokoneiston voimakas ja yksityiskohtainen puuttuminen talouselämän toimintaan. Säädökset antoivat kaikkien yhteiskuntaryhmien toiminnalle selvät rajat, joiden rikkomisen katsottiin johtavan kaaokseen (Hynninen, 1994, 14). Tästä syystä mm. Kokkolalla ei ollut oikeutta käydä ulkomaankauppaa, vaikka se tuottikin tärkeimpiä ulkomaankaupan tuotteita; laivoja ja terästä.

Merkantilismin riittämättömyys vallitseviin olosuhteisiin kävi Ruotsissakin 1700-luvun puolivälissä yhä ilmeisemmäksi. Merkantilismin kritiikki nousi 1750-luvulla vapauden ajan ihanteista fysiokratiaan tukeutuminen. Fysiokraatit näkivät vaurauden syntyvän vain tuotannosta. Heidän mukaansa vain osa taloudesta oli tuottavaa toimintaa, joka synnytti enemmän varallisuutta kuin kulutusta. Fysiokraattien mielestä tuottavia elinkeinoja olivat vain luontoa hyväksi käyttävät elin-

keinot, kuten maatalous. Heidän mukaansa taloudellinen tulos oli paras mahdollinen, jos se sai toimia omien lakiansa mukaan. Tätä näkemystä kutsutaan *laissez faire*-periaatteeksi. (Pekkarinen yms., 1992, 183.) *Laissez faire*-ajattelutapa sopi hyvin aikakauden nousevaan filosofiseen ajatussuuntaan, luonnonoikeuteen.

CHYDENIUksen TALOUDELLISEN AJATELUN AJALLISET LÄHTÖKOHDAT

1600-luvulla syntyi luonnonoikeudellinen teoria, jolla oli keskeinen asema seuraavan vuosisadan yhteiskunnallisessa keskustelussa. Luonnonoikeudellinen teoria on pohjana myös Chydeniuksen ajattelulle. Luonnonoikeudellisella ajattelulla tarkoitettiin 1700-luvulla:

- 1) Luonnonoikeus on loogis deduktiivinen systeemi, jossa yksityiset säännöt voidaan johtaa eräistä rationaalisuuden käsitteistä. Luonnonoikeudellinen ajattelutapa oli osa valistuksen rationalismia. Valistusajattelun rationalismi on osa kaikkien ihmisten rationaalisuuteen pohjautuvasta samankaltaisuudesta, ihmisluonnosta.
- 2) Luonnonoikeuden säätäjänä on Jumala, joka luomalla ihmisen ja hänen luontonsa on asettanut perustan luonnonoikeudelle.
- 3) Ihmisten on noudatettava luonnonoikeutta, koska heidän velvollisuutensa on totella Jumalaa (Tenkku 1963, 172).

Luonnonoikeudellisen teorian mukaan on olemassa sopimuksista vapaa luonnontila. Järkensä avulla ihminen saa tietoa siellä voimassa olevista luonnonlaeista, joiden mukaan hänellä on joitakin luovuttamattomia oikeuksia (esim. hengen ja omaisuuden turva). Luonnonoikeuden kannattajat ovat yksimielisiä siitä, että luonnonlakien sisältö voidaan saada selville luonnollista järkeä käyttämällä. Tietoa luonnonoikeuden peruseriaatteista voidaan saada kahdella tavalla. Ensinnäkin näitä periaatteita voidaan pitää rationaalismin loogisina totuuksina, jotka Jumalankin on pakko hyväksyä säätäessään luonnonoikeuden. Tietoa niistä saadaan samalla tavalla kuin muistakin järjen totuuksista eli rationaalista järkeä käyttämällä. Toisaalta ensimmäiset periaatteet saattavat olla Jumalan tahdon päätöksiä ja tieto niistä olisi luonteeltaan Jumalan tahdon ilmaisu, joka tulee esille teologisissa opeissa. (Sarje 1985, 61–62.) Tämän kahtiajaon taustalle voidaan nähdä ajalle ominainen kirkon aseman heikkeneminen ja siirtyminen enemmän yksilökeskei-

sempään ajattelutapaan (Vincent 1987, 116–118).

Järjen kautta saavutettava tieto ei ole ristiriidassa Jumalan ilmoituksen kanssa, sillä ihmisellä on mahdollisuus saada lisätietoa velvollisuuksista Jumalan ilmoituksen lisäksi järjen valosta ja kirjoitetuista laeista. Järjestä juontuvat ihmisten keskinäiset velvollisuudet, kirjoitetuista laista valtiota koskevat velvollisuudet ja Jumalan ilmoituksesta kristityn velvollisuudet. (Sarje 1985, 62.)

Luonnonoikeus-teorian puhtain muoto ilmeni Thomas Hobbesin yhteiskuntafilosofiassa. Luonnonoikeudelliset teoriat sisälsivät ajatuksen, että kaikki yksilöt ovat luonnostaan vapaita. Tämä tarkoitti, että ihminen on vapaa, koska hän omistaa oman persoonansa ja kykynsä. Vapaus luonnontilassa tarkoitti kuitenkin eri asioita eri filosofien mukaan. Hobbes ja Spinoza sanoivat, että luonnontilassa ihmisen vapaus on rajoittamaton. Koska luonnontilassa ei ole oikeuksia, siellä ei myöskään ole yksilön vapautta rajoittavia muiden yksilöiden oikeuksia. Locken mukaan taas luonnontilassa ei voi tehdä mitä hyvänsä, siellä muiden luonnollisia oikeuksia on kunnioitettava. Tällöin myös ihmisen työ ja siten kaikki tuon työn tulokset ovat hänen omaansa. Kaikissa näiden teorioiden muodoissa »oikeus» ja »omistus» olivat toisilleen läheistä sukua olevia käsitteitä. Velvollisuudet ajateltiin oikeuksia rajoittaviksi muiden luonnollisia oikeuksia tukeviksi periaatteiksi. (Patoluoto & Sarje 1979, 67.)

CHYDENIUKSEN VAPAUJAJATTELU

1700-luvusta käytetään yleisesti nimitystä »valistuksen vuosisata». »Valistus» kuvaakin hyvin aikakauden yleistä ajattelutapaa. Haluttiin soveltaa käytäntöön ja levittää laajan yleisön tietoisuuteen ne suuret ideat ja filosofiat, jotka olivat syntyneet jo edellisellä vuosisadalla. Chydeniuksen taloudellista ja poliittista ajattelua hallitsi kaksi suurta aatetta: vapaus ja tasa-arvoisuus. Vapauden ajatus sisältyi kaikkiin Chydeniuksen kirjoituksiin. Vapaus pohjautui hänellä kristinopin käsitykseen, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia Jumalan edessä. Kaikki ovat saman kohtalon alaisia; syntymän, vaelluksen ja kuoleman. (Kare 1986, 65.)

Chydeniuksen poliittinen ajattelu tukeutui lockelaiseen valtiolliseen ajatteluun, jonka lähtökohdana oli luonnonoikeuden luoma ja valistuksen korostama individualismi, jossa yksityisen ihmisen oikeudet ovat perusarvo, jota ei saa loukata,

muulloin kun se on yhteisen hyvän vuoksi ehdottoman välttämätöntä. Vapaus tarkoittaa, että kullekin kansalaiselle on maan lakien ja asetusten nojalla kuuluvaa oikeutta tavoitella omaa etuaan, kunhan hän ei loukkaa toisten kansalaisten tai koko yhteiskunnan etua. Vapaus ei suinkaan ole laitonta mielivaltaa vaan se on sellaisten säädösten purkamista, jotka auttavat osan elinkeinonharjoittajista kiipeämään toisten hartioille. (soveltaen Virrankoski 1986, 435–436.) Näiden ajatusten perustalta Chydenius määritteli vapauden kolme muotoa:

Oikeudellinen vapaus

Oikeudellinen vapaus on Chydeniuksen mukaan sitä, että ihmiset syntyvät ja pysyvät vapaina ja oikeuksiinsa nähden tasavertaisina. Kaikki kansalaiset ovat lain edessä tasavertaisia ja siksi heillä on kaikilla samanlainen oikeus virkaan tai toimeen, omien kykyjensä ja ansioidensa mukaan. Ihmis- ja kansalaisoikeuksien suojelemiseksi Chydenius perusteli julkisen pakkovallan välttämättömäksi. Julkinen valta on välttämätön yleistä hyvää varten eikä se ole tarkoitettu vallan haltijoiden erityiseksi eduksi. (Kare 1986, 72–73.)

Chydeniuksen mukaan valtion ei tule juurikaan puuttua kansalaisten taloudelliseen toimintaan, vaan sen tulee taata rauha, turvallisuus ja yksityisomistus. Hän tarkoitti oikeudellisella vapaudella sitä etua, että jokaisella kansalaisella valtakunnan lakien ja asetusten nojalla tulee olla mahdollisuus rajoittamattomasti edistää omaa onnellisuuttaan, ettei hän loukkaa muiden kansalaistensa tai koko yhteiskunnan onnea. Toisaalta Chydenius näki ihmisten olevan pahojen hirmojen turmelemia, jolloin ihmiset tarvitsevat toistensa apua ja tarkkaa valvontaa. Tämän takia ihmisten tulisi antaa osa vapaudestaan kruunulle, jonka tehtävänä oli luoda perusjärjestelmä ihmisten hengen ja omaisuuden turvaksi. (Hyttinen, 1994, 27.)

Henkinen vapaus

Henkinen vapaus tarkoittaa Chydeniuksen mukaan sitä, että jokainen kansalainen saa vapaasti lausua, kirjoittaa ja painaa mitä hän haluaa. Kansalaisen tulee olla kuitenkin vastuussa henkisen vapauden väärinkäytöstä lain puitteissa. Chydeniuksen mukaan kohtuullinen kirjoitus- ja painovapaus on yksi peruspylväs, johon va-

paa hallitustapa voi nojata. Ilman kohtuullista kirjoitus- ja painovapautta ei ole tarvittavia tietoja, joiden perusteella vallankäyttäjät voisivat säätää hyviä lakeja, valvoa lakien täytäntöönpanoa ja toteuttamista, ja ihmisillä ei ole tarvittavia tietoja kuinka käyttäytyä lakien mukaan. (Kare 1986, 72–73.) Mikäli kohtuullista kirjoitus- ja painovapautta ei ole olemassa » *oppi ja sivistys kukistetaan, karkeus ajatustavassa, puheissa ja tavoissa pääsee valtaan, ja kauhistuttava pimeys peittää muutamassa vuodessa koko meidän vapautemme taivaan.* » (Chydenius 1765.)

Taloudellinen vapaus

Talouselämää 1700-luvulla hallinnutta ajattelua kutsutaan merkantilismiksi. Merkantilismiin liittyä keskitetyn valtiokoneiston voimakas ja yksityiskohtainen puuttuminen talouselämän toimintaan. Merkittävä osuus Chydeniuksen ajattelulle oli Pohjanmaan laaja tervatuotanto ja laivanrakennus, joita merkantilistiset opit määrittivät. Terva ja laivat olivat Suomen tärkeimmät vientituotteet, joilla oli suuri merkitys Pohjanmaan kaupunkien kehitykselle. Vuoden 1617 purjehdussääntö määräsi kuitenkin, että Pohjanmaan kauppiat saivat viedä tuotteensa vain kahteen tapuli-kaupunkiin, Turkuun ja Tukholmaan. Osittain tästä epäkohdasta Chydenius kehitti ajatuksensa taloudellisesta vapaudesta, joka merkitsi taistelua luonnonoikeuden pohjalta, merkantilismin holhous- ja pakkojärjestelmää vastaan. (Hyttinen 1995, 36–37.)

TALOUDELLINEN VAPAAUS CHYDENIUksen MUKAAN

Chydeniuksen ajattelua on pidetty fysiokraattisena. Tietty ero on kuitenkin havaittavissa. Fysiokraatit tunnustivat vain maatalouden kyvyn lisätä kansan varallisuutta, kun taas Chydeniuksen mukaan kaikki sellainen työ on tuottavaa, joka synnyttää aineellisia hyödykkeitä. Hän ei korostanut maatalouden asemaa verrattuna muihin elinkeinoihin, vaan piti sitä yhtenä elinkeinona muiden joukossa. (Sarje 1985, 120.)

Chydenius ajatteli, että taloudellisella alueella luonnonoikeuden periaatteita vastaa vapaan kilpailun periaate. Hän oli sitä mieltä, että kysynnän ja tarjonnan laki on luonnonlain kaltainen yhteiskunnallinen laki. Jos lain toteuttamista esivallan toimesta estetään, siitä seuraisi esim. se, että vapaaehtoinen maastamuutto alkaa tyhjen-

tää maata, joka taas johtaa talouden taantumiseen. Näiden perusteella Chydenius vaati kaikkien tavaroiden vapaata myyntiä ja ostoa. (Sarje 1985, 124–125.)

Chydeniuksen taloudellinen ajattelu perustui siihen, että oli pyrittävä mihin tahansa elinkeinon, joka vain tuottaa »kansallista voittoa». Kansallisella voitolla Chydenius tarkoittaa laajemmin kansallista hyvinvointia, jonka tarkoituksena on helpottaa työväestön elinoloja ruotsalaisessa sääty-yhteiskunnassa. Kansallinen voitto puolustaa liberaaleja työnjaon- ja työvoiman allokaation periaatteita, joiden mukaan yleinen aineellisia hyödykkeitä tuottava työ on yhteiskunnallisen rikkauten perusta (Sarje 1985, 119). Chydeniuksen mukaan talous toimii sitä paremmin, mitä vähemmän siihen yritetään vaikuttaa ulkoa päin rajoituksilla tai tukitoimenpiteillä. Elinkeinovapauden vallitessa jokaisen tuottajan, työntekijän, ostajan ja myyjän ajaessa omaa etuaan syntyy elinkeinon välille luonnollinen tasapaino. Tällöin valtakunnan kokonaisuus, »kansallinen voitto», on suurin. Kaupan ja elinkeinon maailma on liian kompleksinen ja dynaaminen jotta suunnitelmatalous olisi mahdollinen. (Hyttinen 1994, 25.)

Chydeniuksella liberaalit työnjaon- ja työvoiman allokaation periaatteet lähtivät siitä, että työ on tekijänsä kauppatavara. Jokaisella työntekijällä tulisi olla mahdollisuus valita mitä työtä hän tekee. Tällöin työntekijä asettuisi alalle josta hän saa itselleen eniten hyötyä ja jonka hän myös parhaimmin osaa. Työ on käsitettävä tavaraksi, jota voi markkinoilla vaihtaa aivan samoin kuin mitä muuta tavaraa hyvänsä. Chydeniuksen mukaan vain tällä tavalla voidaan saavuttaa kansallista voittoa. Chydenius otti kantaa vallitseviin palkollissääntöihin, jotka määrittävät palkollisille yhtäläisen palkan. Palkollissääntöjä on pidettävä kohtuuttomina rajoituksina, jotka laiskistavat työväkeä. Ne ovat Chydeniuksen mukaan luonnonoikeuden vastaisia. Jotta työ olisi tekijänsä kauppatavara siitä tulisi maksaa työntekijälle hänen tekemänsä työn perusteella, eikä erillisten säännösten perusteella. (Uhr 1965, 35–36 ja Sarje 1985, 106–108.)

Chydeniuksen mielestä elinkeinon paras säätelijä oli kysyntä. Tavaroita ei koskaan tuoteta, ellei niille ole tarvetta ja kysyntää. Tarpeet ilmenevät ihmisten toiminnan kautta automaattisesti, niitä on monenlaisia ja ne kehittyvät itsestään elinkeinoja. Tarpeiden pohjalta tuotetaan hyödykkeitä, joita myydään niitä tarvitseville. Jos ostaja estetään hankkimasta jotakin tavaraa, se jää tuottajan käsiin ja on hänelle tappioksi. Kysynnän elinkeinoja virkistävä vaikutus riippuu olen-

naisesti siis kaupan vapaudesta. Chydeniuksen mukaan vapaan kilpailun vallitessa tuotteiden hinta asettuu kysynnän mukaiseksi. Sellaista tuottajaa, joka saa käydä vapaasti kauppaa askarruttaa tavaroiden edullinen vaihdanta. Jos joku pyrkii liian suureen voittoon, hän saa voittoa jakamaan tulevia kilpailijoita. Tällöin jokainen joutuu tyytymään pienempään voittoon, mutta joutuu tavoittelemaan vilkkaampaa vaihtoa, jotta tulisi toimeen. Vapaan kilpailun vallitessa kysyntä määrää hinnat. (Virrankoski 1986, 146.)

Merkantilismia vastaan Chydeniuksen tavoitteena oli luoda sellainen elinkeinoelämän kokonaisuus, joka vastaisi parhaiten kunkin maan luontaisia edellytyksiä. Muut näkökohdat johtivat helposti epätaloudelliseen tuotantoon. Elinkeinoelämän kokonaisuus käsitti lähinnä koti- ja ulkomaisen kysynnän. Ruotsissa valtiolta oli rikkonut pahoin tätä periaatetta suosimalla erinäisiä elinkeinoja ja suomalla taloudellisia etuoikeuksia tietyille ryhmille. Chydeniuksen mukaan taloudelliset etuoikeudet tuli lopettaa, jos haluttiin saada kansantalous terveeksi ja kansallinen voitto mahdollisimman suureksi. Chydeniuksen mielestä talouspoliittinen suunnittelu ei voi onnistua käytännössä edes välttävästi. Yksikään valtiomies ei pysty sanomaan, mitä elinkeinoja pitäisi tukea, koska tuetuilla aloilla syntyy helposti ylituotantoa, jolloin vientihinnat laskevat. Toisaalta myös olosuhteissa voi tapahtua milloin tahansa sellaisia muutoksia, jotka tuhoavat koko suunnitelman. Chydeniuksen mukaan näiden perustelujen takia elinkeinojen valtiollinen tuki tulisi lopettaa. (Virrankoski 1986, 145–146.)

Chydeniuksen mukaan ulkomaankauppa oli hyväksyttävää, mikäli se ei tapahtunut valtion tuella, vaan luonnollisen kysynnän kautta. Chydeniuksen havainnot perustuivat hänen vuonna 1765 tekemään tutkimukseen Bohuslänin sillinkalastuksesta ja sillillä käytävästä ulkomaankaupasta. Tutkimuksensa avulla hän pystyi havaitsemaan negatiiviset vaikutukset niiden kaupunkien välillä, jotka saivat käydä ulkomaankauppaa verrattuna niihin, joilta se oli kiellettyä. Tuottaja oli Chydeniuksen mielestä oikeutettu myymään tavaransa tai palvelunsa eniten tarjoavalle. Hänen mukaansa vientipalkkiot eivät lisänneet kansallista voittoa, vaan vahingoittavat valtiota, koska verorahoilla tuettiin ulkomaalaisia ostajia. Vientipalkkiot johtivat voimavarojen väärinsijoittamiseen siirtämällä niitä tuottavista elinkeinoista vähemmän tuottaviin elinkeinoihin, jolloin ne merkitsivät kansalaisille kaksinkertaista verotusta. Chydenius mainitsee esimerkin, jossa kotimaiset tuottajat myyvät tavaroita ulkomaille kuuden

riksin kappalehintaan ja saavat vientipalkkiota kaksi riksiä kappaleelta. Tällöin he eivät myy samoja tavaroita kotimarkkinoille halvemmalla kuin kahdeksalla riksillä. Ruotsin kansalaisten täytyy siis saada kseen samat tavarat kotimaassa maksaa hinta johon sisältyy palkkio, sekä maksaa myös palkkiota vastaava summa veroina siihen rahastoon, mistä palkkiot maksetaan. (ks. esim. Virrankoski 1986, 147 ja Uhr 1965, 47.)

YHTEENVETO

Anders Chydenius (1729–1803) eli murroskaudella, jolloin paljolti luotiin modernin yhteiskunnan ja ihmisen henkistä perustaa siirtymällä kirkon holhouksen alta itse ajattelevaan yhteiskuntaan. Chydenius oli suomalainen pappi ja valtiopäivämies, joka uskoi vapauden, ihmisarvon ja demokratian merkitykseen onnellisemman yhteiskunnan perustana. Ruotsin valtiopäivillä hän vaati elinkeinojen ja kaupan vapautta, työnteon vapautta, painovapautta, toisin sanoen hänen mielestään tarpeettomien rajoitusten ja määräysten poistamista, jotka estivät yksilöä etsimästä omaa ja siten myös yhteiskunnan parasta.

Chydenius oli ruotsalaisen valistuksen, »hyödyn aikakauden» tyypillinen edustaja. Hän etsi kaikissa toimissaan käytännöllistä hyötyä, »järkevää» ratkaisua. Chydeniuksen ajattelu ei perustunut teoriaan, sillä hän ei ollut opiskellut taloustieteitä, vaan joutui taloudellisessa ajattelussaan nojautumaan pitkälti rationaaliseen päättelyyn ja luonnonoikeuden oletettuihin lainalaisuuksiin. Tämä näkyy mm. siinä, että hänen taloudelliset käsitteensä eivät ole kovin systemaattisia.

Chydeniuksen taloudellinen ajattelu sopi hyvin 1700-luvun lopun maaperään. Kaupankäyntiä oli pitkälti rajoitettu merkantilististen periaatteiden mukaan, jolloin kaupungit ja rikkaat lisäsivät omaisuuttaan maaseudun ja köyhien kustannuksella. Chydenius kritisoi merkantilismille ominaisia kauppaa rajoittavia piirteitä, samalla luoden perustaa järjestäytyneelle yhteiskunnalle. Uusi ajattelutapa mahdollisti keskiaikaisten rakenteiden hylkäämisen. Järjestäytyneet ja taloudellisesti tuottava yhteiskunta oli Chydeniuksen mukaan yhteiskunta, jossa työ on tekijänsä kauppatavara, kysyntä on paras elinkeinojen säätelijä ja valtion tehtävänä on toimia elinkeinotoiminnan mahdollistajana.

Toisaalta on muistettava, että Chydeniuksen ajattelu on sidoksissa 1700-lukuun ja sille ominaiseen ajatteluun ja maailmankuvaan. Hänen ajatuksensa nousevat kuitenkin esille aina kun

liberalistinen ajattelu tulee ajankohtaiseksi. Vaikka Anders Chydeniuksen esittämät ratkaisut eivät ehkä sellaisinaan sovellu nykypäivän ongelmiin, tarjoaa hänen rohkea elämäntyönsä ja ennakkoluulottomuutensa esikuvan kaikille tulevaisuuden etsijöille.

LÄHTEET

- Chydenius, Anders: Mietintö kirjoitus- ja painovapaudesta, 1765. Teoksessa Antti Chydeniuksen valitut kirjoitukset. Suom. Malinen, V. Porvoo: WSOY, 1929. (Chydenius, 1765)
- Hyttinen, Pertti (toim.): Anders Chydenius. Defender of Freedom and Democracy. Kokkola: KPpaine, 1994.
- Hyttinen, Pertti: Tervahautojen maa. Pohjanmaan talouden ja yhteiskunnan erityispiirteistä Anders Chydeniuksen aikakaudella. Teoksessa Pertti Hyttinen (toim.): The Chydenius Seminar. Anders Chydenius -vapaakauppaseminaari, Kokkola 21.–22.7.1994. Kokkola: KPpaine, 1995.
- Kare, Katariina (toim.): Anders Chydenius. Suuri suomalainen valistuskirjailija. Helsinki: Alea-Kirja Oy, 1986.
- Klinge, Matti: Chydenius omassa ajassaan. Teoksessa Pertti Hyttinen (toim.): The Chydenius Seminar. Anders Chydenius -vapaakauppaseminaari, Kokkola 21.–22.7.1994. Kokkola: KPpaine, 1995.
- Patoluoto, Ilkka & Sarje Kimmo: Anders Chydeniuksen luonnonoikeudelliset opit. Teoksessa Knuuttila, Simo & Manninen, Juha & Niiniluoto, Ilkka (toim.): Aate ja maailmankuva. Juva: WSOY, 1979.
- Pekkarinen, Jukka & Sutela, Pekka & Koskela, Mirjan & Passoja, Soile: Kansantaloustiede. Juva: WSOY, 1992.
- Sarje, Kimmo: Anders Chydenius. Liberaali ajattelu ja sen lähteitä. Kokkola: Keski-Pohjanmaan Kirjapaino Oy, 1985.
- Tenkku, Jussi: Oikeus ja elämänarvo, Aatehistoriallinen tutkimus 1600-luvun oikeusfilosofiasta. Ajatus 25, 1963.
- Uhr, Carl: Antti Chydenius 1729–1803. Adam Smithin suomalainen edelläkävijä. Helsinki: Sanoma Osakeyhtiö, 1965.
- Vincent, Andrew: Theories of the State. Blackwell. Oxford 1987.
- Virrankoski, Pentti: Anders Chydenius. Demokraattinen poliitikko valistuksen vuosisadalta. Juva: WSOY, 1986.